

5. Cień Zagłady

Mieszkający w Europie Żydzi często w przeszłości budzili wrogość, stawali się też ofiarami prześladowań i pogromów. Zagłada Żydów podczas II wojny światowej dobitnie świadczy o tym, jak przerażające mogą być skutki antysemityzmu i nienawiści między narodami. Podczas zajęć uczniowie i uczennice nie tylko dowiadują się o tragicznym losie Żydów w czasie wojny, ale także zastanawiają się, dlaczego doszło do Holokaustu. Lekcja pozwala im zrozumieć, czemu skrajny nacjonalizm może nadal być groźny – służy temu nie tylko ocena antysemityzmu, uczniowie poznają także wybrane przykłady zbrodni przeciw ludzkości dokonanych przez szowinistów w XX i XXI wieku (np. w byłej Jugosławii).

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom – dział VIII pkt 5.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- rozpoznać postawę patriotyczną, nacjonalistyczną i szowinistyczną;
- wskazać przykłady skrajnego nacjonalizmu we współczesnym świecie;
- wskazać – na przykładzie Holokaustu – konsekwencje skrajnego nacjonalizmu;
- wskazać przykłady Polaków, którzy przeciwstawiali się działaniom nacjonalizmowi w czasie II wojny światowej.

METODY PRACY

- rozmowa nauczająca
- miniwykład
- praca z tekstem
- praca w parach

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- współczesna mapa świata
- materiały o Janie Karaskim na stronie KOSS online

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Nacjonalizm i szowinizm” (rozmowa nauczająca). Przypomnij uczniom i uczennicom, że istnieją różne postawy wobec własnego narodu i innych narodów. Poproś, aby odwołując się do wiedzy z poprzednich zajęć, krótko porównali patriotę, nacjonalistę i szowinistę, wskazując na te cechy (zachowania), które ich od-

różniają od siebie. Wypiszcie te elementy na tablicy, kończąc zdania: *Patriota to...*, *Nacjonalista to...*, *Szowinista to...*. Dla nacjonalisty interes narodowy jest dobrem najwyższym, jest nieufny wobec tego, co obce, chroniąc interesy swoich rodaków, nie dostrzega takiej konieczności wobec mniejszości narodowych we własnym kraju; szowinista tym różni się od nacjonalisty, że nieufność zastępuje nienawiścią i związaną z tym agresją wobec obcych; patriota to ktoś, kto troszczy się o dobro wspólne, a jego miłość do ojczyzny nie wynika z poczucia wyższości wobec innych narodów, potrafi krytykować własny naród, docenia wkład innych kultur). Poproś, by uczniowie i uczennice podali przykłady każdej z tych postaw (mogą być współczesne lub zaczerpnięte z historii).

ROZWINIĘCIE

2. „Zagłada Żydów” (miniwykład, rozmowa nauczająca). Wyjaśnij, że zarówno w przeszłości, jak i współcześnie pewne narody były i są bardziej narażone na nieufność, niechęć, a nawet nienawiść ze strony innych narodów. Przykładem są Żydzi, którzy z różnych przyczyn od kilkuset lat są obiektem prześladowań i pogromów. Na podstawie tekstu ze s. 103–104 „Zagłada Żydów” przedstaw źródła antysemityzmu oraz przyczyny Holokaustu w czasie II wojny światowej. Uczniowie mogą poprosić nauczyciela historii, by zorganizował na ten temat specjalną lekcję, pogadankę, wykład.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 52
ćwicz. 1

Przypomnij, że w czasie II wojny światowej w Europie zginęło ok. 6 milionów Żydów (dwie trzecie), a w Polsce około 3 miliony (90 proc.). Wyjaśnij, że mimo podnoszonych czasem głosów, że gdyby nie postawa Polaków, to można byłoby uniknąć takiej eksterminacji, uniknięcie tej tragedii było właściwie niemożliwe i nie zależało od Polaków. Przekaż informacje historyczne zawarte w tekście na s. 104 „Polacy wobec zagłady Żydów”, podkreślając odwagę wielu Polaków, którzy narażając własne życie, ratowali Żydów. Zapytaj, czy znają jakieś osoby, które pomagały Żydom w czasie wojny. Poproś, by porozmawiali na ten temat z rodzicami lub dziadkami. Jeśli wystarczy czasu, warto odesłać uczniów na strony internetowe <https://sprawiedliwi.org.pl/> lub <https://dzieciholocaustu.org.pl/> i przeczytali wspomnienia ludzi. Wspomnij koniecznie o Irenie Sendlerowej (życiorys znajdziesz na s. 105) i jej postawie w czasie II wojny światowej. Warto sprawdzić, czy w waszym regionie nie ma osób wyróżnionych medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – jeśli tak, to taka lokalna historia będzie dla uczennic i uczniów najbardziej poruszająca. Wyjaśnij uczniom, za jakie zasługi otrzymuje się taki medal (patrz: ćwiczenie „Sprawiedliwi wokół nas” na s. 106).

Zeszyt
ćwiczeń
s. 53
ćwicz. 3

3. „Ufaliśmy sobie” (rozmowa nauczająca, praca własna, praca z tekstem). Z pewnością w trakcie zajęć uczniowie będą pytali o niechęć czy wrogość części Polaków wobec Żydów w latach II wojny, jak również o dyskryminację i prześladowania ludności pochodzenia żydowskiego (wydarzenia w Jedwabnem). Warto im wyjaśnić, że wszędzie – nie tylko w Polsce – istniał (lub nadal istnieje) antysemityzm. Wielu Polaków ratowało Żydów, ale byli też i tacy, którzy donosili na nich Niemcom. Historia, która wydarzyła się w Jedwabnem, jest ciemną kartą; niestety, często przesłania ona odwagę i poświęcenie Polaków. Poproś uczniów, by w domu sprawdzili, co się stało w tym Jedwabnem w 1941 roku.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 54
ćwicz. 4

Podczas lekcji poleć przeczytanie fragmentu wywiadu z Jacobem Bakerem (s. 106). Upewnij się, że uczniowie rozumieją użyte w nim pojęcia (getto ławkowe,

ubój rytualny, endecja). Zapytaj, co ważnego – ich zdaniem – mówi rabin pochodzący z Jedwabnego. W jaki sposób możemy realizować jego przesłanie?

Zeszyt
ćwiczeń
s. 55
ćwicz. 6

4. „Nacjonalizm – groźny potencjał” (rozmowa nauczająca, miniwykład). Powiedz uczniom, że eksterminacja Żydów, niestety, nie jest jedynym przykładem ludobójstwa w historii najnowszej. Zapytaj, czy potrafią wskazać na mapie świata państwa, w których miały miejsce prześladowania mniejszości narodowych. Jeśli uczniowie nie potrafią wymienić żadnych przykładów, opowiedz im o rzezi Ormian w Turcji w 1915 roku, mordach na Wołyniu w czasie II wojny światowej, konflikcie w Rwandzie w latach 90. XX wieku (patrz: „Nacjonalizm – groźny potencjał” na s. 107–108). Przede wszystkim jednak przypomnij wojny toczone w latach 90. na terenach byłej Jugosławii.

ZAKOŃCZENIE

5. „Czy można zapobiec?” (praca w parach). Według Dawida Warszawskiego „zło towarzyszące nam od wieków, które po Auschwitz świat poprzysiągł zmasać z powierzchni ziemi (...) nigdy nas nie opuściło”. Zapytaj, czy historie opisane w podręczniku potwierdzają tę opinię. *Jak można przeciwdziałać ludobójstwu i innym zbrodniom przeciw ludzkości, by już nigdy się nie powtórzyły? Co może zrobić społeczność międzynarodowa i rządy poszczególnych państw, a co organizacje międzynarodowe? A jaką rolę może tu odegrać szkoła i nauczyciele? Co mogą zrobić oni sami, uczniowie?* Poproś, by uczniowie i uczennice w parach spróbowali odpowiedzieć na te pytania, wypisując propozycje rozwiązań, a następnie spisz je na tablicy lub dużym arkuszu papieru. Zwróć uwagę na międzynarodową kampanię „NO HATE” (hasłem kampanii w Polsce jest „Bez nienawiści”), prowadzoną w latach 2012–2017 przez organizacje młodzieżowe współpracujące z Radą Europy (więcej o kampanii na stronie <https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/home>). Jej celem jest przede wszystkim walka z obecnymi w sieci rasizmem, dyskryminacją oraz z mową nienawiści przez rozwijanie u młodych ludzi kompetencji niezbędnych do rozpoznawania mowy nienawiści i reagowania na nią. Utworzono platformę internetową – narzędzie do gromadzenia danych oraz Obserwatorium Mowy Nienawiści, umożliwiające dyskusję na temat mowy nienawiści w sieci. W tę kampanię można było zaangażować się indywidualnie, ale inicjatorom bardzo zależało na udziale społeczności szkolnych – przykładem takiego szkolnego zaangażowania się w międzynarodową kampanię był program CEO „Nienawiść – jestem przeciw”. Materiały dostępne są na stronie fundacji oraz na YouTube.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 53
ćwicz. 2

6. „Trudne i ważne” – podsumowanie i praca domowa dla ochotników (praca własna). Poleć uczniom i uczennicom, aby na podstawie wiadomości z lekcji wypisali najważniejsze, ich zdaniem, hasła i pojęcia (m.in. getto, Holokaust, nazizm, Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, Yad Vashem). Pojęcia te wyjaśnij potem w domu, wykonując pracę samodzielnie, a następnie zapoznają się z definicjami zamieszczonymi w podręczniku na s. 107 i ewentualnie skorygują błędy i uzupełnią notatki.

ĆWICZENIA DODATKOWE

– „Człowiek, który próbował zatrzymać Holokaust” (KOSS online, praca w parach, analiza tekstu). Wspólnie z uczniami i uczennicami zinterpretuj tytuł książki wydanej w 1994 r. w Stanach Zjednoczonych „Karski. Człowiek, który próbował zatrzymać Holokaust”. Wyjaśnij, że Jan Karski urodził się w 1914 roku, a zmarł

w 2000 r., był kurierem i emisariuszem Polskiego Państwa Podziemnego i dwukrotnie przewoził na Zachód informacje o sytuacji Żydów w okupowanej Polsce. Zaproponuj uczniom i uczennicom, by w parach przeczytali tekst źródłowy (materiały znajdują na stronie internetowej KOSS online).

Podziel tablicę pionową linią na dwie części, po jednej stronie na górze napisz „Jan Karski”, a po drugiej – „Władysław Sikorski” (premier RP na uchodźstwie), „Anthony Eden” (minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii), „Franklin Delano Roosevelt” (prezydent Stanów Zjednoczonych), „Felix Frankfurter” (sędzia Sądu Najwyższego USA), „Szmul Zygielbojm” (działacz organizacji żydowskiej Bund, członek Rady Narodowej RP w Londynie). Poproś uczniów i uczennice, by po przeczytaniu tekstu pod nazwiskiem Karskiego wypisali, jakie podjął działania, by ratować Żydów, a po drugiej stronie – jaka była reakcja członków rządu RP na uchodźstwie, polityków Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych oraz przedstawicieli organizacji żydowskich po wysłuchaniu jego raportu. Przypomnij słowa Jana Karskiego: „Nie mogę powiedzieć, że dzięki moim podróżom i relacjom wojna skończyła się bodaj o pięć minut wcześniej. Dostarczyłem na Zachód informacje o rozmiarach Holokaustu, ale nikt się tym nie przejął. Politycy i wojskowi nie mieli czasu zajmować się zbrodniami na Żydach. Chcieli wygrać wojnę nie przy pomocy partyzantów, ale swoich czołgów i samolotów” (z rozmowy z dziennikarzem Stanisławem M. Jankowskim, autorem biografii „Karski. Raporty tajnego emisariusza”). Wspólnie zastanówcie się, jakie mogły być przyczyny takich reakcji.

→ Ćwiczenie z „Zeszytu ćwiczeń” (praca własna). Zachęć uczniów i uczennice, by dowiedzieli się, czy w waszej miejscowości lub najbliższej okolicy mieszka lub mieszkała osoba odznaczona medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. Może słyszeli o kimś, kto ratował Żydów w czasie wojny, a z jakiegoś powodu nie został uhonorowany. Jeśli to możliwe uczniowie powinni się z tymi osobami skontaktować (lub najbliższą rodziną) i spisać jego/jej historię (patrz: ćwiczenie 5 w „Zeszycie ćwiczeń” na s. 54).